

פניני פרשת השבוע

נושא השבוע: ימי החנוכה

פרשת וישב - חנוכה

בס"ד | גיליון מס' 309

כיצד שמן מכונות הצית להבה יהודית כבויה?

להדליק נר של חנוכה!

הניסים האלו נעשו לאבותינו בימים ההם, אולם הם נמשכים עד ימינו. כי כל יהודי, אפילו בדור כמו שלנו - דור רווי נסיונות וקשיים, דור מלא בהתמודדויות ואתגרים - יש לו בנפשו את פך השמן הקטן שנותר זך ונקי, את הנקודה היהודית הטהורה - שאיש לא יכול לפגוע בה. והחידוש של חנוכה הוא, ביכולת לקחת את הנקודה הקטנה והזכה, ולמנף אותה לנרות שמאירים לתקופת מה, עד חלוף ימי הקושי והניסיון, עדי יבואו ימים טובים ומאירים יותר...

זה מה שעובר על כולנו, כל אחד כדרכו. אנשים מבוגרים כבחורים צעירים, נערים וילדים כאנשי גיל העמידה, כל אחד מאיתנו עובר סאת נסיונות משלו, מתמודד ונופל, מתקשה ונלחם. חנוכה בא לגלות, שלמרות הכל ועל אף הכל, יש בתוכנו את הנקודה הטהורה שאיש לא יכול לה, יש בנו את הנשמה

הזכה שלא נפגעת ולא נפגמת, והיא יכולה להתגבר ולהאיר, להתחיל מחדש באור טהור, צח וזך, ולתת לנו אור בתוכי האפילה, לחמם את ליבנו גם כשהכל כה קפוא...

זה סודו של חנוכה, ולכן אנו שמחים בו שנה אחר שנה, נאחזים בגילוי זה ומוזים עליו בכל לב. כי כל שנה מחדש, ברגעים העילאיים בהם אנו מתבוננים בנרות שהדלקנו, אנו מגלים בתוכם את אותה שלהבת יקרה שמזכירה לנו, שהכל מתחיל בפך שמן קטן אחד שנותר טהור - כמוהו יש לכולנו בלב, ויש בו את הכח לחולל ניסים ונפלאות, לזכך ולטהר, לרומם ולהאיר.

הבה נפנים את הגילוי של חנוכה, נצל את שעת הדלקת הנרות להתבוננות בגילוי המרגש הזה, שחושף את עוצמת הנשמה היהודית ואת יכולתה להתגבר על כל ניסיון, רוחני וגשמי כאחד. הבה נצל את העמידה מול נרות חנוכה לשיח משפחתי מרומם, על המסר הנפלא של הנס, על כך שבכל יהודי טמונה נקודה טהורה שהוא יכול להתחבר אליה בכל רגע, והיא תמנף אותו ותרומם את נפשו, ותוביל אותו להצלחה.

הבה נזכה לנצל את ימי החנוכה, את הדקות היקרות של ההתבוננות בנרות, לתפילה מרגשת שזכה להטמיע את המסר הזה בחיינו, לטעינת כוחות ואנרגיה להתחלה מחודשת - מכוחה של הנקודה הטהורה שבליבנו, וכך

נזכה שכשם שנעשו ניסים לאבותינו בימים ההם, גם בזמן הזה נזכה להיטהר ולהזדכך, להתרומם ולהתעלות, כל ימות השנה!

הנר שהצית את הנשמה!

היה זה בימי החורף הקרים של שנת תש"ד, בתקופה הנוראה עלי אדמות, בעיצומה של שואת יהדות אירופה. באחד ממחנות ההשמדה שהיה יהודי נשוא פנים ושמו ר' יוסף, יהודי שבימים כתיקונם ספון היה בבית המדרש ועוסק בתורה, אולם בצוק העתים הגיע למחנה, ונשלח לעבודת פרך מדי יום ביומו. ועם זאת, כשהלכו והתקרבו ימי החנוכה, חש עיזו ועידוד ממלאים את נפשו, והוא החליט לנסות כל דרך כדי להצליח להצית את השלהבת, להדליק את הנרות, כאן - בתוכי המחנה.

מתוך רוב שיר ושכח, שוב נמצאים אנו בימים העילאיים והמאירים, ימי החנוכה, אותה מתנת אהבים שניתנה לנו להודות ולהלל לשמו הגדול, להתחמם ולהתרומם באור נרות החנוכה, שיאירו את חיינו ואת שגרת החורף האפל והקר. מדי ערב, מתוך התרגשות ושמחה של מצוה, אנו ניגשים אל המנורה הניצבת בחלון או סמוך לפתח, מציתים להבה קטנה בנר השמש, מברכים בכוונה ובהודאה עמוקה, וניגשים להדליק את הנר - עד שתהא שלהבת עולה מאליה, כובשת את הלב.

סביב נרות החנוכה אנו מתכנסים, איש איש ומשפחתו, ומכניסים את האור שבנרות אל תוך הלב פנימה, להאיר ולהעיר את הנשמה היהודית, לנסך בה כח וגבורה להתמודד עם כל ניסיון להשכיח תורתנו חלילה, להודות ולהלל למי שברחמי הרבים

עומד לנו בעת צרתנו, רב את ריבנו, נוקם באויבינו ונותן לנו את העזר להילחם, להתגבר, לנצח, ולהתעלות.

הרגעים הללו, בהם אנו ניצבים מול הנרות, הם רגעים של התרוממות הרוח, רגעים שחודרים כל לב אטום, מרגשים כל נשמה. כל יהודי באשר הוא, גם אם נפשו, רוחו או נשמתו כבר התלכלכו או הסתאבו חלילה, הרי שמול אור היקרות המרצד מבין לשונות להבות נרות החנוכה - ניכר זוך הנשמה וטהור הנפש, היהלום הטמון זוכה לגילוי מחדש, נוצץ כבתחילה.

הרגעים האלה גם נחרטים בלבות ילדינו. השירה המשותפת, השיח סביב ניסי החנוכה ונפלאות הבורא, ניחוחות הסופגניות ונעימות המנגינות, כל אלה כובשים כל נים בנפשם, מוטמעים בנשמתם לנצח, נותנים ונוטעים בהם כוחות לחיים. מדור לדור עוברת המסורת: השירה, רגשי ההודאה, העמידה וההתבוננות בנרות המאירים, ונוסכת כוחות להמשיך בדבקות בדרך היהודית, לא להירגע ולא לפחד, להתגבר על כל ניסיון ולהודות על ישועת ה'.

האמת היא, שהעובדה שאנו חוגגים שמונת ימי חנוכה, יש בה מן התמיהה. עם ישראל מלומד בניסים, מי שעשה ניסים לאבותינו - עשה להם עשרות ומאות ניסים, שהרבה מהם מצויינים לאורך התנ"ך, אולם הם אינם זוכים למועד שנתי ידוע, בו כל העם היהודי עוצר את שגרתו, מפנה מזמנו, ונרגש על הנס, מודה על מה שקרה לפני אי אלו אלפי שנים. מהו אפוא הסוד הטמון בנס חנוכה? למה דווקא הנס הזה זכה ליקר וגדולה, לחגיגה על פני יותר משבוע, תוך התרגשות ושמחה!?

בשאלה זו עוסקים רבות בספרים הקדושים, ואחד הביאורים המרגשים עוסק בהתבוננות במהות הנס ועיקרו. הלא מהות הנס היא בפך שמן שנותר טהור, שהיה בו כדי להדליק נרות למשך יום אחד בלבד, ונעשה נס עד כדי שהדליקו בו שמונה ימים. כלומר, נקודה אחת נותרה לפליטה בטוהרתה, פריט בודד נשאר זך ונקי, וממנו שאבו כוחות לימים ארוכים של קושי, של התמודדות מול מצוקות יתר השמנים הטמאים, כאשר הפך הקטן והטהור מנצח ומאיר.

גילוי באוצר הכסף...

אחד המנהגים הנפלאים של ימי החנוכה, הוא שהנערים מחזרים על הפתחים לקושש מעות. והמנהג הוא לחלק לחלק 'דמי חנוכה', ומקור הדברים בהלכה. טעם מעניין שכדאי להכיר על מנהג זה, מובא בשם הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל - ראש ישיבת פוניבז', שלימד ממנהג זה לקח מעורר לחיים:

הרי כשהחשמונאים ניצחו את היוונים ולימוד התורה ברבים הותר, היו ילדים רבים שכבר נשבו בקסם החופשה שנכפתה עליהם, ונוצר צורך למשוך את ליבם ללימוד התורה. לפיכך, נתנו להם מטבעות עידוד ותמריץ, חילקו להם 'דמי חזרה ללימודים', כדי להמריצם לשוב ולעסוק בתורה...

מסתבר, שהרעיון של מבצעי עידוד לילדים - הוא ותיק ועתיק ממה שחשבנו, וחנוכה הוא הזמן להשתמש בו. בעת חלוקת דמי החנוכה, זו ההזדמנות להמריץ ולעודד את ילדינו להוסיף ולהתעצם בלימוד התורה ומידות טובות, כמו גם לעודד אותם לקיים את המנהג הנוסף הכרוך במנהג זה, והוא לתת צדקה. כך נזכה לצאת מימי החנוכה טעוני ואצרות התרוממות הרוח בהודאה לה', התעלות בתורה וחינוך למופת, ונזכה לרוב נחת!

לא היתה זו משימה קלה כלל ועיקר. שמן לא היה בנמצא, כלי ושמן בהם ידליק - לא היה לו מהיכן להשיג. ובכל זאת, ר' יוסף לא היה יהודי שנכנע בקלות, ובמשך כמה ימים תר בעיניו אחר פתרון, חיפש כל דרך להדליק נר של חנוכה. בדרך לא דרך הצליח לשים את ידו על חתיכת מתכת שגשרה ממנוע של רכבת, והחתיכה היתה מרוחה באוצר יקר ונדיר: שמן מכונות. אמיתי...

תוך זהירות והקפדה לבל יימרח השמן או ייספג, החביא את האוצר בשולי המחנה, ובכיליון עיניים ציפה לבוא ימי החנוכה. ביום כ"ד בכסלו, כשבלו נרגש מאי פעם ונשמתו עולצת, ניגש אל המתבוא ושילף הימנו את חתיכת המתכת. כלי לא היה בנמצא, לצורך פתילה פרס חוט משולי חלוקו, בפניה נסתרת הציב את חתיכת המתכת המרוחה בשמן, הידק אליה את חוט הפתילה, ורגע לפני רדת החשיכה ניגש בהתרגשות אל האוצר, להצית בו את הלהבה בתוככי המחנה, מי היה מאמין!

...ואז

'שלא תעזו!' - נשמע הקול מאחורי, 'אל תצית את האש!' - עלה הקול, שיצא מפיו של בחור צעיר לימים, יהודי מהולנד. הלה נתקף חלחלה, והחל להתחנן: 'אנא, אל תעז להדליק פה נרות חנוכה, רק זה חסר לנו. יעבור כאן שוטר או חייל, איש קאפו, יראה את האש הדולקת בשולי המחנה - ויעניש את כולנו. אם תעז לעשות זאת - אלשין עליך אצל הקאפו. כדי להציל לפחות את חיילי' - ביקש הבחור והתחנן.

ר' יוסף התקרב אליו בצעדים מדודים, ניגש אליו בפנים קורנות, שאל לשמו ונענה כי שמו 'נר', הוא בחור צעיר שהגיע מהולנד, בן למשפחה שכבר שכחה את המסורת היהודית למרבה הצער, הוא יודע שיש מושג של חנוכה - אבל לא הרבה מעבר... הנער הסביר שוב את הסכנה הנוראה, אולם ר' יוסף דיבר אל לבו כי זו שעת כושר, השומרים האכזריים עסוקים במאכלם כעת, כל שהוא רוצה הוא להצית שלהבת קטנה - שממילא תכבה כעבור דקה או שתיים, אולם תאיר את נשמתו!

ר' יוסף הביטח לנער, כי אם יאפשר לו להדליק את הנר ולא ילשין עליו - יסביר לו אחר כך למה הדבר כה חשוב לו, למה הוא חש שהדלקת נר חנוכה היא קריטית - דווקא במצב זה. הנער נענה, השקיף מרוחק על ר' יוסף שניגש ברטט נרגש אל הפתילה, ובפנים מאירות ועיניים דומעות מצית את האש, מצליח ללחוש 'הנרות הללו', ועוד קודם שסיים כבר ככה הנר, אולם לא היה מאושר מר' יוסף באותם רגעים, והדבר ניכר היטב בכל תנועותיו.

כל העת הזו עמד 'נר' הצעיר ובחן את תהלוכות ר' יוסף, הביט במעשיו בדריכות, ראה את התרגשותו וחש את שמתו. כמובטח, לאחר מעמד ההדלקה החפוז כל כך - אולם מרגש לא פחות, ניגש אליו ר' יוסף והחל להסביר:

'הלא תדע, ידידי הצעיר, כי אף שלא הכרנו עד עתה - יש משהו שמאחד בינינו, וזו הסיבה ששינינו כאן. שנינו יהודים. אף כי אני נראה יהודי של צורה, ואילו אתה - למרבה הצער לא ניכרים עליך אותות יהדות, אולם האמת היא שמהיהדות אי אפשר לברוח, והנה כי כן - היהדות היא שכינסה את שנינו אל המחנה הזה, כי בעומק הלב פנימה - יש בתוכנו נקודה שמאחדת בינינו, היא הנקודה היהודית!'

נר, שעוד היה מוקסם ונרגש ממעמד ההדלקה, שם אוזנו כאפרסכת, שעה שר' יוסף ניצל את שעת הרצון, והחל מוצא מסילות ללבבו. הוא הסביר כי העם היהודי נדרף מאז ומקדם עקב היותו העם הנבחר, ומאותה סיבה בדיוק, כל הקמים עלינו לכלותנו - זממם לא צלח בידם. הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם, ועושה לנו ניסים ונפלאות.

'הלא תבין', הוסיף ר' יוסף ואמר, 'כמה חשוב היה לי להדליק את נר החנוכה דווקא כאן, בעומק הצרה, בעיצומה של תקופה כה קשה ומייסרת. בטבורו של מחנה השמדה. הנר הזה נועד להזכיר לנו את הנקודה היהודית שנותרת זכה וטהורה תמיד, וגם אם עובר עלינו כל מה שעובר עלינו - יש בנו את הכוחות להתגבר ולצלוח, יש לנו את היכולת להילחם ולנצח, אבא טוב שבשמים שומר עלינו - גם כאן!'

עיניו של נר נמלאו דמעות, והוא ביקש להוסיף ולשמוע יותר ויותר על יהדותו. מאז אותו יום ובמשך תקופה ארוכה, הוסיף לחפש אחר ר' יוסף בכל הזדמנות, לשמוע ממנו עוד ועוד על התורה ומצוותיה, על משמעות היהדות והכח הטמון בה. דבר יום ביומו היה בא אל ר' יוסף, לומד על מצוות קריאת שמע, מתחיל ללמוד תפילות בעל פה, לומד להכיר את בוראו...

וכך, בתוככי מחנה השמדה, הפך הנער נר - שהגיע ריק מכל בדל חינוך יהודי, לנער שומר תורה ומצוות במידת האפשר. בעומק היגונו ובשפל השאול האנושי, שם גילה את בוראו ולמד להתרפק על אהבתו ויראתו, והדבר נסך בו כוחות להמשך ההתמודדות והנסיגות בתוככי המחנה.

באחד הימים, ביקש נר לדעת מה עליו להרהר אם יזכה לעלות השמימה על קידוש ה'. ר' יוסף פתח את אוצר לבו, וגילה לו את הפסוק 'בידך אפקיד רוחי, פדית אותי השם א-ל אמת', כי בפסוק הזה מחזיר האדם את נשמתו ליצורה, ומבקש שבורא עולם יכבס ויטהר אותו מכל חטא ועוון, ויזכה להיות שמור ונצור תחת כנפיו האהובות של הקדוש ברוך הוא... נר זכר את הדברים היטב, והם נחרטו בלבו...

ויהי באחד הימים, הפצצות בעלות הברית גברו והלכו, והנאצים ימ"ש גמרו אומר לחסל את היהודים במיתה אכזרית ומשונה, והוציאו אותם אל 'צעדות המוות' הארוכות והנוראות. נר הצעיר צעד גם הוא, ואז הרגיש שכוחותיו הולכים ואוזלים,

עם כל צעד הוא הולך ונחלש. לפתע מעד ונפל ארצה, כוחותיו לא עמדו לו, והוא נשכב תשוש וכמעט גוסס על האדמה הספוגה בדמם של כה הרבה יהודים...

הוא הביט אנה ואנה, עיניו התרוצצו בחוריהן. לפתע, גילה כי העובר מולו אינו אלא ר' יוסף, ובקול חלוש ביקש ממנו להתקרב אליו. ר' יוסף נעצר, ניגש אל נר ששכב חסר תנועה, ונר לחש לו: 'ר' יוסף, הארת את עיניי, הארת את חיי. אני מרגיש שלא אשרוד את השעות הקרובות, אנא, רק הזכר לי מה אמרת לי לומר בעת יציאת נשמתו!'

ר' יוסף ניסה לחזק את ידי ולעודדו. הוא הבחין כי נר נפצע ומדמם, ניסה לעצור את שטף הדם אולם הבין כי אין סיכוי. בעיניים דומעות מהתרגשות גחן אל נר השוכב אל הארץ, ובקול שבור אולם גדוש אמונה לחש לו: 'בידך אפקיד רוחי, פדית אותי השם א-ל אמת! - ויצאה נשמתו של נר בטהרה. מתוך קירבת אלוהים, ה' יקום דמו!

לימים, ר' יוסף - ששרד את המלחמה, סיפר את הסיפור במלואו לבחורים מתחזקים שאירח בביתו, ומפיו פורסם הסיפור בגיליון 'כולנו יודעי שמך'. וכמו נר דולק, מחמם ומרומם, מאיר ומלהיב, בוקע המסר מהסיפור המרטיט:

ראו נא ראו, את כוחו של נר חנוכה. הנה כי כן, נר חנוכה שכזה, שהיה קצר וחפוז בזמן, אולם מלא וגדוש בתוכו, בהתרגשות, בהבנה ובמעטני אמונה - חולל מהפך בנפשו של נר הצעיר, קירב אותו לאביו שבשמים דווקא בשעה הקשה ביותר, וזיכה אותו להשיב את נשמתו בטהרה, כבעל תשובה אמיתי, שזכה להתחזק באור האמונה בשנה האחרונה לחייו, והיא האירה את נפשו ונתנה לו כוחות עד הרגע האחרון - ועד בכלל.

כולנו ניצבים בפני נרות החנוכה, יום אחר יום נדליק אותם. הבה ניצוק לתוכם משמעות רוחנית, הבה נשוחח עם בני המשפחה על התוכן העמוק הטמון בשלהבת המרצדת, על אור האמונה היוקד בנקודה היהודית בכל מצב ובכל נשמה, על העובדה כי די בכך שמן קטן וזעיר שנותר טהור - כדי להצית את הלב מחדש, להתקרב לבורא, להתחיל מההתחלה ולזכות להתעלות, כי בכולנו טמון הניצוץ שניתן להבעירו עד שתאה שלהבת עולה מאליה, מרוממת את הלב!

הימים שחוללו מהפך...

את מה שעבר ר' משה באותה תקופה, הוא לא יסכם כל ימיו. בנו האהוב מחמד ומחמל עיניו, בו השקיע את כל כוחותיו ולחינוכו הקדיש את מיטב זמנו, גבר עליו היצר והוא החל להידרדר. מיום ליום הלך מצבו הרוחני והחמיר, ולא רק שהידרדר רוחנית, אלא שלמרבה הצער ודאבון הלב, הוא הפך לפרא אדם של ממש, וכל התנהגותו כאחד הריקים והפוחזים...

ר' משה לא ידע את נפשו. כמה השקיע והתאמץ, התייעץ וטרח, נתן את נפשו לבנו יקירו - והנה, הכל מתנפץ לו בפנים. לא רק שהילד לא גדל ומתעלה, אלא שהוא מידרדר למחוזות שלא האמין שיגיע אליהם. לבו חישב להישר ונפשו התרסקה, ואז הגיעו ימי החנוכה תש"ב...

ימי החנוכה, ידע ר' משה, יש בהם את הכח לקחת נקודה אחת שנשארה טהורה, למנף אותה ולהפוך אותה לשלהבת. הוא החליט כי את הימים האלה יקדיש לתפילה ולתחנונים לבורא עולם, וכך אכן עשה: מדי ערב, לאחר הדלקת הנרות, השירה וחלוקת הסופגניות, הסתגר בסלון כשספר תהלים בידיו, והתפלל, התחנן, ובכה על נפש בנו יקירו, להציל נפשו מרדת שחת!

ערב אחר ערב, עמד ר' משה והתפלל. כשנחלי דמעות זולגים מעיניו, כשכל גופו רוטט בככי משתפר, עמד וקרע שערי שמים מול הנרות המרצדים, ביקש כי כשם שנעשו ניסים לאבותינו ופך קטן טהור העלה להבת קודש, כך נקודה יהודית זכה שהשתמרה בלב בנו תצבור תאוצה, ותצית את לבבו מחדש באהבת ה' ויראתו...

וסוף דבר, כפי שמעיד הגה"צ רבי צבי מאיר זילברברג שליט"א, שמיד לאחר חנוכה, באופן פלאי ממש, התחולל מהפך בנפש הבן. אט אט שב לדרך הישר, במאמץ כביר שב לספסל הלימודים, והוא עולה ומתעלה במעלות התורה ויראת שמים, לומד שעות ארוכות בהתמדה עצומה, וכל מכריו מהתקופה הקשה תמהים איך זה קרה...

איך זה קרה!? בכח התפילה בימי החנוכה, בקריעת שערי שמים בעת שהנרות דולקים. זה קרה כי אביו יצא למערכה על נפש בנו - מערכה רוחנית, דווקא בימים בהם טהורים מנצחים טמאים, חזדים נופלים ביד עוסקי תורה, מול הנרות שמזכירים את הנר הזה. הוא ניצל את עת הרצון היטב, וזכה בבנו מחדש וברבו נחת יהודית.

אחים יקרים, ימי החנוכה טומנים בחובם הזדמנות פז של חיבור וקשר לאבא שבשמים, של עת רצון בהדלקת הנרות, של רגעי התעוררות טמירים ונשגבים. הבה נצל את שעת הכושר לתפילה מעומק הלב, לקריעת שערי שמים למעננו ולמען ילדינו, ונזכה לראות בחסד ה' ובישועתו, ולהודות ולהלל לשמו הגדול!